

**KONSTITUCINIO TEISMO TEISĖJOS
TOMOS BIRMONTIENĖS
ATSKIROJI NUOMONĖ**

**Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimo
„Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija)
4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies
atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“
konstitucinės justicijos byloje Nr. 27/2009-29/2009-30/2009-31/2010-53/2010-55/2010**

2011 m. vasario 17 d.

Norėčiau išdėstyti atskirą nuomonę dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. priimto nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) 4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (toliau – Nutarimas).

Pritariu Konstitucinio Teismo sprendimui, kad Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo 6 straipsnio 1 dalis tiek, kiek ribojama teisėjų teisė gauti teisingą atlyginimą už viršvalandinį darbą, už darbą švenčių ir poilsio dienomis, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“, konstituciniam teisinės valstybės principui. Tačiau manau, kad dėl analogiškų argumentų, išdėstytų Nutarimo motyvuojamosios dalies V skyriuje, Konstitucinis Teismas galėjo konstatuoti, kad minėtas teisinis reguliavimas prieštarauja ir Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Negalėčiau pritarti Konstitucinio Teismo sprendimui, kad Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 5 straipsnio 1 dalis tiek, kiek darbo advokatu laikotarpis nėra įskaitomas į stažą priedui už išarnautus Lietuvos valstybei metus apskaičiuoti, neprieštarauja Konstitucijai.

Manau, kad Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalis, 5 straipsnis, pagal kuriuos materialinė teisėjų garantija, t. y. teisėjų atlyginimas, nustatant sudedamąsias dalis yra diferencijuojama ne pagal asmens darbo teisėju trukmės kriterijų, bet pagal valstybės tarnybos stažą (tarnybos Lietuvos valstybei stažą), prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vienas esminių šios konstitucinės justicijos bylos klausimų buvo Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatyto teisėjų atlyginimo, jo sudedamųjų dalių atitiktis Konstitucijai. Pareiškėjų – teismų teigimu, teisėjams, turintiems advokato darbo stažą, ginčijamu teisiniu reguliavimu buvo sumažinti iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo apskaičiuoti ir taikyti pareiginės algos priedai; ginčijamas

teisinis reguliavimas suponavo advokato darbo stažą turinčių teisėjų pareiginių algų priedų sumažinimą.

Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio „Teisėjų atlyginimas“ 2 dalyje nustatyta:

„Bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų pirmininkų, jų pavaduotojų, skyrių pirmininkų ir teisėjų <...> atlyginimas susideda iš:

- 1) pareiginės algos;
- 2) priedo už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus.“

Teisėjų atlyginimų įstatymo 5 straipsnyje „Priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus“ nustatyta:

„1. Bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjams mokamas priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus nuo 1990 m. kovo 11 d. einant pareigas, nurodytas Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 1–4 dalyse ir 5 dalies 1–4 punktuose (išskyrus savivaldybės tarybos narius, kurie nebuvo merais ir mero pavaduotojais). Į iš tarnautus metus įskaitomi laikotarpiai, nurodyti minėto įstatymo 42 straipsnio 1 dalyje, apskaičiuoti pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Tarnybos Lietuvos valstybei stažo skaičiavimo taisykles.

2. Priedą už iš tarnautus valstybei metus sudaro 3 procentai teisėjo pareiginės algos už kiekvienus trejus metus, tačiau priedo dydis neturi viršyti 30 procentų pareiginės algos.“

Taigi Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisėjų atlyginimą sudaro dvi sudedamosios dalys. Viena iš tokių sudedamųjų dalių – priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus. Teisėjų atlyginimų įstatymo 5 straipsnio nuostatos yra skirtos minėtam priedui apskaičiuoti.

Šioje konstitucinės justicijos byloje pagrindiniai Konstitucinio Teismo argumentai, kodėl ginčijamas teisinis reguliavimas, įtvirtintas Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje ir 5 straipsnyje, neprieštarauja Konstitucijai, buvo skirti įvertinimui, ar priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą ir jam įsigaliojus teisėjų gaunamas atlyginimas nesumažėjo. Konstitucinis Teismas Nutarime konstatavo: „<...> palyginus Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytus ir pagal Teisėjų darbo užmokesčio apskaičiavimo metodiką apskaičiuotus teisėjų atlyginimų dydžius matyti, kad teisėjų atlyginimo pagrindinė sudedamoji dalis – teisėjų pareiginė alga priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą padidėjo. <...> teisėjų atlyginimas – pareiginės algos ir priedo suma – priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą padidėjo“ (Nutarimo motyvuojamosios dalies IV skyriaus 4.1 punktas). Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, jog nėra pagrindo teigti, kad, priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą, į stažą priedui už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus apskaičiuoti neįskaitant darbo advokatu laikotarpio teisėjų atlyginimai sumažėjo (Nutarimo motyvuojamosios dalies IV skyriaus 4.5 punktas).

Konstitucinis Teismas nevertino to, kad teisėjų atlyginimas, nors ir nesumažėjo, teisėjams didėjo skirtingai ne tik dėl to, kad jie dirba skirtingose teismų grandyse ir turi skirtingą teisėjo darbo stažą, bet ir dėl to, kad buvo atsižvelgiama į tai, ar prieš tapdami teisėjais jie dirbo darba, kuris pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą, jo 42 straipsnį, yra įvardytas kaip

tarnybos stažas, kurį sudaro Lietuvos valstybei išstarnauti metai nuo 1990 m. kovo 11 d. einant valstybės tarnautojo pareigas, taip pat tam tikras kitas šiame įstatyme nurodytas pareigas, *inter alia* valstybės politiko, prokuroro, statutinio tarnautojo ir kt. (į tarnybos stažą taip pat yra įskaitomas teisėjo darbo stažas).

Į stažą, už kurį mokamas priedas už išstarnautus Lietuvos valstybei metus, nepatenka ne tik darbo advokatu laikotarpis, – šioje konstitucinės justicijos byloje tai ir ginčijo pareiškėjai, – bet ir darbas einant tokias pareigas, kaip mokytojo, gydytojo, mokslininko pedagoginis stažas ir kt., net ir tuo atveju, kai šių profesijų darbuotojų darbas yra apmokamas iš valstybės biudžeto. Skambus valstybės tarnybos stažo pavadinimas – tarnybos Lietuvos valstybei stažas – sudaro prielaidas manyti, kad kitų asmenų, kaip antai, advokatų, notarų, žurnalistų, verslininkų, darbas nėra reikšmingas Lietuvos valstybei. Valstybės tarnybos stažas yra reikšmingas valstybės tarnybai, bet jis negali būti tapatinamas su darbu ir lojalumu Lietuvos valstybei. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2010 m. balandžio 27 d. sprendime *Tanase prieš Moldaviją* (pareiškimas Nr. 7/08) pabrėžė, kad lojalumas valstybei ir lojalumas valdžiai (valdžios institucijoms) nėra tapatūs. Aiškindamas parlamento narių lojalumo valstybei turinį, Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad lojalumas valstybei apima pagarbą valstybės konstitucijai, įstatymams, institucijoms, nepriklausomybei ir teritoriniam nedalomumui (166, 167 punktai). Advokato darbas taip pat yra reikšmingas, ir nors, Europos Žmogaus Teisių Teismo nuomone, nėra tapatus valstybės tarnybai, tačiau advokatas yra teisingumo pagalbininkas, o tai suponuoja tam tikras specifines pareigas; advokatai verčiasi laisvąja profesija, kurios funkcijos yra svarbios ir skirtos viešojo intereso paslaugoms (2009 m. gegužės 28 d. sprendimo *Bigaeva prieš Graikiją* 39 punktas, pareiškimas Nr. 26713/05).

Manychiau, jog Konstitucinio Teismo sprendimą dėl Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies neprieštaravimo Konstitucijai lėmė tai, kad Nutarime apsiribota teisinio reguliavimo konstitucingumą tirti tik vienu aspektu, t. y. tiek, kiek darbo advokatu laikotarpis nėra įskaitomas į stažą priedams už išstarnautus Lietuvos valstybei metus apskaičiuoti, todėl iš esmės nebuvo įvertintas pačios teisėjų atlyginimo sudedamosios dalies – priedo už išstarnautus Lietuvos valstybei metus – paskirties konstitucingumas.

Konstitucinis Teismas, vertindamas priedo už išstarnautus Lietuvos valstybei metus, kaip teisėjų atlyginimo sudedamosios dalies, atitiktį Konstitucijai, pažymėjo, kad priedas už išstarnautus Lietuvos valstybei metus yra susijęs su valstybės tarnybos institutu, priklausomas nuo jo ypatumų; šis priedas yra apskaičiuojamas ir mokamas ne tik tiems teisėjams, kurie tam tikrą laikotarpį dirbo teisėjais teismuose, bet ir tiems, kurie ėjo valstybės tarnautojo, pareigūno pareigas kitose atitinkamose valstybės ar savivaldybių institucijose (Nutarimo motyvuojamosios dalies IV skyriaus 6.1 punktas).

Konstitucinis Teismas nesuabejojo tokio teisėjų atlyginimo priedo konstitucingumu, nors rėmėsi *inter alia* kai kuriomis Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime suformuluotomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis. (*Inter alia Konstitucinis Teismas*

2004 m. gruodžio 13 d. nutarime yra konstatavęs, kad „valstybės (valstybinės) institucijos“ sąvoka yra bendrinė, ji apima įvairias valstybės institucijas, per kurias valstybė vykdo savo funkcijas. Valstybės institucijos sudaro sistemą. Ši valstybės institucijų sistema yra įtvirtinta įvairios teisinės galios teisės aktais. Vienos valstybės institucijos yra *expressis verbis* išvardytos Konstitucijoje, kitos pagal Konstituciją turi būti nustatytos įstatymu. – Nutarimo motyvuojamosios dalies IV skyriaus 6.1 punktas.)

Konstitucinis Teismas nevertino to, kad, nustačius teisėjų atlyginimo priedą už išstarnautus Lietuvos valstybei metus, kuris yra reglamentuojamas Valstybės tarnybos įstatymu (šio įstatymo *inter alia* 25, 42 straipsniais) ir kartu su kitais priedais mokamas valstybės tarnautojams (ir jiems prilyginamiems asmenims), teisėjai iš esmės yra prilyginami valstybės tarnautojams, nes jų atlyginimą lemia ne tik teisėjo pareigų ėjimo laikotarpis, bet ir stažas valstybės tarnyboje, kuris šiuo aspektu prilyginamas teisėjo pareigų ėjimui.

Nutarime neatsižvelgta į Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime įtvirtintas šias oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas:

– Konstitucijoje yra įtvirtintas skirtingas asmenų, dirbančių institucijose, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, statusas;

– tam, kad Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Vyriausybės nariai ir teisėjai galėtų vykdyti jiems Konstitucijoje nustatytas funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią, Konstitucijoje yra nustatytas ypatingas teisinis jų statusas, *inter alia* apimantis darbo, atlyginimo bei politinės veiklos apribojimus, ypatingą pašalinimo iš užimamų pareigų ar mandato panaikinimo tvarką ir (arba) imunitetus: asmens neliečiamybę, ypatingą patraukimo baudžiamojon ir (arba) administracinėn atsakomybėn tvarką;

– kiti asmenys, dirbantys institucijose, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, sudaro valstybės tarnautojų korpusą; jie priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir (arba) teikiant viešąsias paslaugas (arba dalyvauja tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ir (arba) kontroliuojant jų vykdymą ir kt.), tačiau jie nevykdo funkcijų įgyvendinant valstybės valdžią (kaip Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai ir teisėjai) ir pagal Konstituciją negali turėti tokių įgaliojimų; valstybės tarnyba yra šių asmenų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu;

– **Konstitucijoje vartojama sąvoka „valstybės (valstybinė) tarnyba“ savo turiniu yra tapati sąvokai „viešoji tarnyba“; ji neapima** Seimo nario, Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko ar ministro, **teisėjo pareigų**, taip pat savivaldybių tarybų, t. y. vietos valdžios institucijų, narių.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad **teisėjai** (*inter alia* dėl to, kad iš jų negalima reikalauti vykdyti kokios nors politikos krypties) **pagal savo pareigas negali būti priskiriami prie valstybės tarnautojų** (ar valdininkų) (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas); kitaip nei valstybės tarnautojai, teisėjai ir teismai (Teismas), vykdydami teisingumą, vykdo ir

valstybės valdžią (Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalis), kuri, beje, vienintelė iš valstybės valdžių yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai, 2004 m. kovo 31 d. išvada, 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas).

Atsižvelgdama į minėtas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas ir į tai, kad valstybės tarnyba pagal Konstituciją neapima *inter alia* teisėjo pareigų, manau, jog tai, kad teismai yra viena iš valstybės (valstybinių) institucijų ir patenka į valstybės (valstybinių) institucijų sistemą, apimančią įvairias valstybės institucijas, per kurias valstybė vykdo savo funkcijas, nereiškia, kad nustatant teisėjų atlyginimą pareigos valstybės tarnyboje gali būti prilyginamos teisėjo pareigų ėjimui ir lemti teisėjui mokamo atlyginimo dydį. Pagal Konstituciją tik teisėjas ir teismai vykdo teisingumą. Teisingumo vykdymo funkcija suponuoja išskirtinį konstitucinį teisėjo statusą ir nustatant teisėjų socialines garantijas, kurias lemia Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjų ir teismų nepriklausomumo imperatyvas.

Sprendžiant, ar teisėjų atlyginimai apskritai gali būti diferencijuojami pagal Konstituciją atitinkančius kriterijus, svarbi yra Konstitucinio Teismo oficialioji konstitucinė teisėjų socialinių garantijų doktrina.

Konstitucinis Teismas *inter alia* 2007 m. spalio 22 d. nutarime pažymėjo, jog vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai, vykdydami teisingumą, turi vienodą teisinį statusą *inter alia* tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdant teisingumą (sprendžiant bylas), savarankiškumo garantijos; joks teisėjas vykdydamas teisingumą nėra ir negali būti pavaldus jokiam kitam teisėjui ar kurio nors teismo (*inter alia* teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui; kita vertus, teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad jų materialinės ir socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę) (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas). Tačiau tai anaipol nereiškia, kad asmens darbo teisėju trukmės kriterijus gali būti pakeistas kitu, iš esmės skirtingu, kriterijumi, pavyzdžiui, teisės aktuose nustatytas tam tikrą kalendorinę datą (ją įvardijus tiesiogiai arba susiejus su koku nors teisiniu faktu, kaip antai kokio nors teisės akto įsigaliojimu), nuo kurios asmeniui pradėjus dirbti teisėju arba nutrūkus jo įgaliojimams tam tikros jam nustatytos (taikomos) socialinės (materialinės) garantijos skirtųsi nuo tų, kurios nustatytos (taikomos) kitų tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies (bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų atveju) teisėjams. Taigi tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjų atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar po to). Nuostata, kad teisėjų socialinės (materialinės) garantijos gali būti diferencijuojamos (paisant Konstitucijos) pagal asmens darbo

teisėju trukmę, nereiškia, kad neturi būti atsižvelgiama į tai, kad iš Konstitucijos kyla teismų priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, taip pat į tai, kad bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos, kaip institucijų sistemos, yra ne vienos grandies.

Taigi teisinis reguliavimas, įtvirtintas Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje, taip pat 5 straipsnyje, pagal kurį materialinė teisėjų garantija, t. y. teisėjų atlyginimas, nustatant sudedamąsias dalis yra diferencijuojama ne pagal asmens darbo teisėju trukmės kriterijų, bet pagal iš esmės skirtingą kriterijų – valstybės tarnybos stažą (tarnybos Lietuvos valstybei stažą), prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. Įstatymų leidėjas teisėjų atlyginimų santykius turėtų reguliuoti taip, kad teisėjų atlyginimo dydis priklausytų būtent nuo darbo einant teisėju, o ne kitokias pareigas trukmės.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad teisėjų atlyginimo ir kitų socialinių garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto teisėjų ir teismų nepriklausomumo principo; Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus ir kitas socialines garantijas; socialinės garantijos negali būti mažinamos ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas). Taigi minėtų Konstitucijos imperatyvų turi būti paisoma ir tada, kai teisėjų atlyginimų sistema reformuojama pagal Konstitucijai neprieštaraujančius kriterijus.

Konstitucinio Teismo teisėja

Toma Birmontienė